

*До спеціалізованої вченої ради
Д 11.737.01 Донецького державного
університету внутрішніх справ, вул.
Велика Перспективна, 1
м. Кропивницький, 25000*

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Бабенка Андрія Миколайовича на дисертацію Ждана Миколи Дмитровича «Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні: теорія та практика», представлену на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Актуальність теми дослідження. Захист конституційних прав громадян є пріоритетом, який має враховуватись при розбудові демократичної та правової держави. В сучасних умовах державотворення, дестабілізованих незадовільними військово-політичними чинниками, забезпечення економічної безпеки та підвищення інвестиційної привабливості країни можливе виключно шляхом гарантування належного функціонування ринку праці, зокрема через посилення захисту трудових прав громадян від кримінально протиправних посягань. Кримінальні правопорушення у сфері охорони трудових відносин не стали новелою кримінального законодавства 2001 року – більшість аналогічних складів було криміналізовано ще у Кримінальному кодексі України 1960 року, проте зі зміною менталітету країни та обранням курсу на євроінтеграцію, низка суспільно небезпечних діянь була визнана такою, що не підлягає криміналізації, інші – зазнали значних редакційних змін, які, зокрема, полягали і у розмежуванні протиправних діянь за родовим об'єктом (кримінальні правопорушення проти трудових прав громадян та кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва). Водночас зміна підходу до визначення кримінально-правових заборон не мала очікуваного ефекту – кількісно-якісні показники кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин залишаються стабільно незадовільними, хоча і не мають критичних показників.

В умовах вимушеного воєнним станом реформування низки правових інститутів, систематичного та масового внесення змін до законодавчих та інших нормативно-правових актів проблема запобігання злочинності набуває особливої актуальності, зумовленої потребою у пошуку універсальних, ефективних та більш статичних засобів впливу на криміногенні чинники. Більшість таких засобів є кримінологічними, оскільки саме кримінологічна площина надає можливість створити комплекс, який включатиме не тільки

Донецький державний університет внутрішніх справ		
Вх. №	1101/010	
« 09 »	05	20 24 р.

інструменти права, а і здобутки інших галузей наукових знань – психології, педагогіки, віктимології тощо. У зв'язку із цим, наразі кримінологічна наука розвивається шляхом інтенсифікації досліджень щодо особливостей запобігання різним видам кримінальних правопорушень. Водночас варто зауважити, що саме протиправним діянням у сфері охорони трудових відносин в останні роки увага майже не приділяється (за винятком окремих дисертаційних досліджень, присвячених розв'язанню проблем кримінально-правового характеру).

Така ситуація є незадовільною як з огляду на необхідність у формуванні належної доктринальної бази, так і з точки зору потреби в унормуванні напрямів удосконалення державної політики, визначених у стратегічних документах. Ще до повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, у 2020 році Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020 було затверджено Стратегію національної безпеки України «Безпека людини - безпека країни», в якій визначено, що погіршення соціально-економічного становища може спричинити посилення еміграції, що призведе до посилення «відтоку» з України досвідчених кваліфікованих спеціалістів та молодих талановитих кадрів. Для гарантування достатку й безпеки громадян потрібні ресурси, які при залученні та ефективному використанні зовнішніх джерел можуть забезпечити сталі і динамічне економічне зростання. Для цього, серед іншого, необхідно розвивати ринкову конкуренцію, забезпечити демонополізацію економіки та детінізацію господарських відносин. Наведене може бути реалізовано крізь призму удосконалення кримінологічного забезпечення безпеки у сфері охорони трудових відносин шляхом уточнення кола суб'єктів формування та реалізації кримінологічного напрямку державної політики у сфері охорони трудових відносин в Україні; окреслення сучасних детермінант, що впливають на кількісно-якісні показники кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин, а також визначення вичерпного переліку засобів та заходів запобігання їм.

У зв'язку із тим, що більшість проблемних питань, пов'язаних із удосконаленням кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин висвітлені у представленому дисертаційному дослідженні, здійсненому М.Д. Жданом, можна стверджувати про його актуальність та своєчасність.

Дисертація виконана відповідно до Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони на 2023-2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023, Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454), Плану наукової роботи Міністерства внутрішніх справ України на 2024 рік, Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р., Стратегії розвитку

Національної академії правових наук України на 2021–2025 рр., Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого постановою Верховної Ради України № 509-VIII від 4 червня 2015 р., а також згідно з тематикою науково-дослідної роботи Донецького державного університету внутрішніх справ на 2020-2024 роки «Протидія кримінальним правопорушенням на території проведення ООС (операції Об'єднаних сил)» (012U105580). Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Донецького державного університету внутрішніх справ (протокол № 7 від 26 січня 2022 року).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність. У дисертації висловлюються і аргументуються судження автора з усіх проблем, охоплених темою дослідження. Зазначене дослідження базується на комплексному, системному підході, характеризується відповідним рівнем наукових узагальнень. Це значною мірою обумовлено і характером дослідницької бази – поряд з працями з кримінального права та кримінології автор використав також і наукові розробки з кримінального процесу, криміналістики, теорії держави та права тощо. Детальному аналізу було піддано нормативно-правові акти України, які регулюють суспільні відносини у сфері протидії злочинності та діяльність органів правопорядку. Достовірність і обґрунтованість зроблених у дисертації висновків, сформульованих пропозицій та рекомендацій забезпечується емпіричними даними, які становлять 432 вироки, винесені судами України щодо кримінальних правопорушень проти трудових прав громадян та безпеки виробництва у 2018-2023 роках; європейська судова практика (проаналізовано 24 рішення Європейського суду з прав людини), аналітичні дані Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, а також інформаційно-аналітичні матеріали засобів медіа.

Належною є і методологія дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення обумовлених нею задач використовувались загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема *історико-правовий метод* було застосовано для розгляду генезису кримінального законодавства України в частині охорони трудових відносин (підрозділ 1.3); *логіко-семантичний метод* – для аналізу та поглиблення понятійно-категоріального апарату, визначення організаційно-правових засад запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин (усі розділи); *компаративний* – для визначення особливостей запобігання досліджуваним кримінальним правопорушенням в зарубіжних державах (підрозділ 5.2), а також уточнення змісту міжнародних нормативно-правових актів щодо підстав та порядку запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин (підрозділ 5.1); *системно-структурний* – для здійснення кримінально-правового аналізу кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин та визначення

підстав їх криміналізації, а також окреслення перспективних напрямів забезпечення державної політики у сфері запобігання таким діянням (усі розділи); *формально-логічний* – для забезпечення алгоритмічного підходу до викладення кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин в Україні (розділ 3); *метод структурно-функціонального аналізу* – для дослідження особливостей діяльності правоохоронних органів та інших суб'єктів, у повноваження яких входить охорона праці щодо запобігання досліджуваним кримінальним правопорушенням (підрозділ 2.2); *догматичний* – для аналізу та деталізації способів удосконалення системи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні (всі розділи); *метод контент-аналізу* – під час опрацювання матеріалів національної та європейської судової практики за окремими кількісно-якісними параметрами з подальшим узагальненням одержаних результатів (усі розділи); *моделювання* – у формулюванні висновків до розділів, а також пропозицій щодо удосконалення кримінального законодавства, механізму кримінологічного запобігання та практики їх застосування (усі розділи); *статистичні та математичні методи* – для аналізу статистичної інформації щодо стану та тенденцій кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин в Україні (всі розділи). Таким чином, обґрунтованість та достовірність одержаних дисертантом результатів, сформульованих висновків і пропозицій забезпечені завдяки використанню наукової та прикладної літератури, актуального та вичерпного переліку методів теоретико-прикладного аналізу.

Наукова новизна положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації. Робота М.Д. Ждана є одним із перших монографічних досліджень, присвячених розв'язанню науково-прикладної проблеми кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні, в якому сформовано концептуальний підхід, скерований на удосконалення кримінального законодавства та кримінологічної практики у цій частині.

У межах дослідження обґрунтовано низку теоретичних та практичних положень і висновків, основними з яких є:

вперше:

– унормовано перелік питань, які потребують першочергової розробки в межах предмету дослідження, які диференційовані за такими напрямами: 1) методологічні засади дослідження особливостей запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні; 2) генеза становлення та розвитку кримінального законодавства України в частині охорони трудових відносин; 3) понятійно-категоріальний апарат трудового та кримінального законодавства; 4) джерела та суб'єкти забезпечення і механізм реалізації кримінологічного напрямку державної політики у сфері охорони трудових відносин в Україні; 5) кримінологічна характеристика кримінальних

правопорушень у сфері охорони трудових відносин в Україні (сучасний стан, структура, динаміка; структура особи кримінального правопорушника тощо); 6) віктимологічні ознаки та властивості жертв кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин (структура особи жертви; віктимогенні індивідуально-психологічні ознаки жертви тощо); 7) стратегії запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні; 8) міжнародні стандарти реалізації кримінально-правової політики у сфері охорони трудових відносин та зарубіжний досвід кримінологічного захисту трудових прав і свобод працівників;

– виокремлено та охарактеризовано основні етапи становлення та розвитку кримінального законодавства в частині охорони трудових прав громадян, які диференційовані таким чином: перший етап – період зародження загальних (базових) прав людини в їх первісному розумінні (з VІV ст. до н.е. до ХІІІ ст. н.е.); другий етап – період становлення нормативно-правового регулювання основних, визнаних народом та державою прав людини; період стрімкого наукового розвитку, становлення сучасного бачення правової доктрини, формування законодавчого визнання права людини на працю та його нормативно-правовий захист (з ХІІІ ст. до ХVІІ ст.); третій етап (ХVІІ ст. – ХХІ ст.) – період формування остаточного законодавчого уявлення про трудові відносини та їх юридичне закріплення. У межах цього етапу виділено структуру розвитку українського трудового законодавства та його захисту: 1) друга половина ХІХ ст. – перша половина ХХ ст. – скасування кріпацького права, індустріальний розвиток із поступовою інтеграцією трудових відносин у промислову практику; створення першого кодифікованого українського акта, котрий регулював трудові відносини (Кодекс законів про працю, прийнятий у 1918 році); 2) 1941 – 1945 роки – період занедбання трудового та кримінального законодавства, погіршення правового статусу працівників через воєнні дії; 3) 1945 – 1991 роки – відновлення правового статусу працівників із наступним прийняттям Основ законодавства СРСР і союзних республік про працю та КЗпП УРСР; 4) 1991 – до сьогодні – стабільна робота над удосконаленням Кодексу законів про працю; створення у Кримінальному кодексі України 2001 року окремого розділу, присвяченого захисту трудових прав громадян; період створення повноцінної кримінально-правової бази для захисту трудових прав людини;

– унормовано основні властивості та ознаки жертв кримінально протиправного посягання на трудові права та свободи, які диференційовані таким чином: 1) юридична амбівалентність – низький рівень / повна відсутність правової обізнаності, здатності до аналітичної діяльності, вміння тлумачити та використовувати на практиці норми трудового законодавства; 2) несформований комплекс соціальних цінностей – гіпотрофоване уявлення про межі трудових відносин та особистої безпеки на виробництві; 3) нестійкий баланс довіри / недовіра до правоохоронних органів, що латенізує такого роду

діяння; 4) лабільна емоційна сфера – відсутність здатності своєчасно усвідомлювати та реагувати на порушення трудових прав і свобод; 5) надмірна політизація – бачення всіх протиправних дій, спрямованих на порушення трудових прав як наслідок незадовільної політико-економічної ситуації в країні; 6) трудовий радикалізм – відтворюється у прагненні отримати вигоду із професії, незважаючи на систематичні порушення трудових прав;

– визначено та унормовано риси міжнародних стандартів щодо реалізації кримінально-правової політики у сфері охорони трудових відносин, до яких віднесено: 1) визнання боротьби із бідністю та безробіттям основними пріоритетами соціального складника державного регулювання; 2) забезпечення доступу громадян до будь-яких дозволених законом заходів та засобів захисту трудових прав від кримінально протиправного посягання; 3) ліквідацію всіх форм дискримінації в межах реалізації прав громадян на працю; 4) визначення груп уразливих категорій працівників, які мають право на поліпшені / спрощені умови праці; 5) заборону примусового використання праці неповнолітніх;

– запропоновано комплекс соціально-економічних, організаційно-правових та віктимологічних заходів впливу на кримінологічну ситуацію в частині кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин, основними з яких є: моніторинг ринку праці та виокремлення «мертвих зон» з метою усунення факультативних чинників та факторів, які детермінують порушення трудових прав громадян; унормування положень трудового та кримінального законодавства щодо посилення механізму захисту трудових прав громадян під час дії особливих правових режимів; створення та інтеграція у правозастосовну діяльність способів запровадження періодичного анонімного віктимологічного опитування населення (victimology survey, crime survey) з метою встановлення кількості осіб, які стали потерпілими від кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин на виконання рекомендацій, визначених у Комплексному стратегічному плані реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки, схваленого Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023; удосконалення системи управління ринком праці, орієнтованої на досягнення встановлених пріоритетів реалізації державної політики;

– розроблено концепцію соціально-правового захисту трудових прав громадян в умовах дії воєнного стану та після його припинення, засновану на системі апробованих міжнародних стандартів забезпечення режиму праці;

– запропоновано систему змін та доповнень до кримінального законодавства України щодо кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин.

удосконалено:

– доктринальні підходи до унормування способів удосконалення якості інформаційного забезпечення порядку формування та реалізації

кримінологічного напрямку державної політики у сфері охорони трудових відносин в Україні, які диференційовані на такі: 1) створення сучасних інформаційних платформ для забезпечення взаємодії працівників із роботодавцями; 2) створення комп'ютерних технологій захисту персональних даних працівників; 3) удосконалення науково-технічного та науково-методичного забезпечення захисту трудових прав працівників засобами кримінального права та кримінології; 4) створення цифрових платформ для взаємодії з міжнародними та зарубіжними організаціями, у чиї функціональні обов'язки входить захист прав працівників; 5) інформатизація порядку взаємодії з громадянським суспільством, зокрема представниками професійних спілок, з метою захисту трудових прав працівників;

– доктринальні підходи до унормування сукупності соціально-економічних детермінант кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин, до яких віднесено: 1) зниження інвестиційної привабливості України через воєнний стан та пандемію COVID-19, що призвело до падіння ринку праці, необхідності скорочення робочих місць та трудових спорів; 2) ігнорування необхідності у реформуванні концепції сталого розвитку в загострених політико-економічних умовах, що мало наслідком завершення процесу глобалізації та початок локалізації, а також міграцію населення, втрату трудових ресурсів і трансформацію способів утримання працівників незаконним шляхом; 3) дисбаланс у системі формування трудового потенціалу – збільшення попиту на певні професії (наприклад, оборонна промисловість), що спричинено регулярними обстрілами критичної інфраструктури та ускладненнями у забезпеченні енергетичної безпеки та відповідно – проведення масових скорочень представників менш актуальних спеціальностей; 4) гальмування процедури судового розгляду спорів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності через фінансово-технічні, організаційно-адміністративні та кадрові проблеми в роботі господарських судів;

– доктринальні підходи до системи причин та чинників віктимізації населення, до яких віднесено: 1) відсутність нормативно визначеного порядку здійснення контролю за суб'єктами господарської діяльності; 2) низький рівень поінформованості про стан кримінально протиправної діяльності у сфері охорони трудових відносин; 3) відсутність необхідного балансу між інтересами держави, суб'єктів господарювання та споживачів; 4) відсутність належної юридичної відповідальності фізичних осіб-підприємців; 5) відсутність механізму проведення позапланових контрольних заходів, спрямованих на перевірку діяльності підприємств, установ та організацій різного типу власності; 6) незадовільні умови ведення малого та середнього бізнесу через зловживання контролюючими особами межами своєї дискреції; 7) відсутність належного захисту окремих фізичних та юридичних осіб, які здійснюють законну діяльність, внаслідок якої останні зазнають кримінально протиправного впливу;

– доктринальні підходи до диференціації політико-правових заходів спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин, до яких віднесено: 1) унормування положень щодо особливостей зовнішньої трудової міграції, яка здійснюється особами з інвалідністю; 2) прийняття нормативно-правового акту, скерованого на врегулювання порядку реалізації права на працю внутрішньо переміщеними особами, а також їх соціального захисту від дискримінації за територіальною ознакою; 3) перегляд положень нормативно-правового акта, присвяченого організації трудових відносин в умовах воєнного стану в частині виплати компенсації працівникам за час призупинення дії трудового договору, який покладено на державу, що здійснює збройну агресію проти України; 4) перегляд трудового законодавства в частині нормативного закріплення адаптованого під сучасні умови переліку підстав для продовження жінками відпустки по догляду за дитиною до шести років зі збереженням заробітної плати; 5) встановлення посиленого нормативно-правового захисту інтересів дітей, які працюють; 6) встановлення кримінальної відповідальності за порушення прав зовнішніх трудових мігрантів.

набули подальшого розвитку:

– доктринальні підходи до визначення рівнів методології кримінологічного дослідження особливостей запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні, які було доопрацьовано та диференційовано таким чином: 1) філософсько-світоглядний – перший рівень методології кримінологічного дослідження, сутність якого полягає в гносеологічному пізнанні механізму запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні; 2) теоретико-системний – другий рівень методології кримінологічного дослідження, сутність якого полягає у створенні алгоритму універсалізації механізму запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні; 3) емпіричний – третій рівень, необхідний для апробації та алгоритмізації механізму запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні;

– наукове визначення механізму реалізації кримінологічного напрямку державної політики у сфері охорони трудових відносин в Україні як сукупності статичних та динамічних, кримінологічних та організаційно-правових засобів та заходів, скерованих на недопущення протиправних посягань на суспільні відносини, які забезпечують конституційне право на нормальні трудові відносини, що здійснюються спеціально уповноваженими суб'єктами;

– наукове визначення особи кримінального правопорушника як сукупності стійких індивідуальних, вроджених та/або набутих особливостей, а також соціально значущих рис, які сприяють /спрошують або обумовлюють формування девіацій, що відтворюються в готовності до вчинення

кримінального правопорушення, у зв'язку із чим винний набуває ознак суспільної небезпечності;

– доктринальне бачення типового портрету особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва, а саме: чоловік 40–54 років (40,3 %), який має професійну (професійно-технічну) (27,2 %) або базову середню та профільну середню освіту (19,3 %), громадянин України (99,8 %). Характеризується відсутністю толерантності, розуміння правил особистої та трудової безпеки; деформованим уявленням про трудові обов'язки та необхідність їх неухильного виконання; має низький рівень відповідальності та трудової культури. В окремих випадках наявні такі медичні ознаки, як: 1) низька стресостійкість; 2) алкогольна / наркотична залежність; 3) фізичні та психічні вади, які заважають повною мірою здійснювати трудові обов'язки; 4) несвоєчасно ідентифіковані психосоматичні розлади.

Практичне значення результатів дослідження. Викладені в роботі висновки і пропозиції впроваджено та може бути використано в:

науково-дослідній роботі – для здійснення досліджень, спрямованих на подальший розвиток кримінологічної науки за такими напрямками як: запобігання та протидія кримінальним правопорушенням проти трудових прав громадян та безпеки виробництва; інформаційне забезпечення механізму запобігання кримінальним правопорушенням; методологія кримінологічних досліджень; запобігання кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану (акт Донецького державного університету внутрішніх справ від 05 січня 2024 року);

– *законотворчій діяльності* – при розробці нових законодавчих та інших нормативно-правових актів, а також при підготовці змін і доповнень до Кримінального кодексу України в частині кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення проти трудових прав громадян та безпеки виробництва (лист Донецького державного університету внутрішніх справ до Департаменту юридичного забезпечення МВС України від 23 травня 2023 року № 2444/26.4–2023);

– *освітньому процесі* – при викладанні освітніх компонентів освітньо-професійної програми 081 «Право»: «Кримінологія», «Кримінальне право. Особлива частина», «Віктимологія» (акт Донецького державного університету внутрішніх справ від 05 січня 2024 року);

– *практичній діяльності* – слідчих підрозділів Національної поліції України під час проведення занять в системі службової підготовки, семінарів, нарад тощо.

Структура дисертації є чіткою, обумовленою об'єктом, предметом, метою та завданнями дослідження: складається зі вступу та п'яти розділів, кожен з яких поділяється на відповідні підрозділи залежно від висвітлених питань, висновків, списку використаних джерел і додатків. Дисертаційну роботу

завершують висновки, які мають належну та вичерпну аргументацію, яка належним чином апробована: основні положення дисертації опубліковано в 31 науковій публікації, серед яких 1 монографія, 20 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 3 статті у виданнях, проіндексованих у наукометричній базі Web of Science Core Collection, 7 тез доповідей, оприлюднених на науково-практичних заходах.

В цілому не заперечуючи значення дисертаційного дослідження М.Д. Ждана, а також визнаючи його системність і новизну, варто звернути увагу на окремі положення, які викликають сумніви або потребують додаткового аргументування і можуть стати предметом наукової дискусії. Зокрема:

1. Розглядаючи причини та умови, які утворюють детермінаційний комплекс кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин, автор повністю ігнорує географічні та регіональні фактори, які є важливими в межах предмету дослідження, особливо – в площині суспільно небезпечних діянь проти безпеки виробництва. Необхідно відмітити, що інтенсивність кримінально протиправної діяльності взагалі та у сфері охорони трудових відносин зокрема знаходиться у безпосередній кореляції із особливостями індустріального та економічного розвитку регіону, попитом на конкретні професії, середнім показником рівня освіти населення та географічним розташуванням. У зв'язку із цим, під час захисту дисертанту доцільно зупинитись на цьому питанні та пояснити свою позицію щодо не включення до системи детермінант наведених чинників.

2. Більшість заходів запобігання досліджуваному виду кримінальних правопорушень є універсальними та не відображають специфіки захисту трудових відносин в умовах воєнного стану, що можна вважати упущенням у зв'язку із тим, що саме військова агресія зумовила трансформацію низки суспільних відносин та зміну законодавчих пріоритетів зокрема в частині регулювання трудових відносин. Прийнятий у 2022 році Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» має вказівку на можливість обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених статтями 43, 44 Конституції України, що свідчить про потребу у створенні додаткових способів захисту трудових прав, зокрема – кримінологічними засобами. Під час захисту дисертанту бажано б було навести додаткові аргументи щодо своєї позиції, відповідно до якої більшість заходів запобігання досліджуваному виду кримінальних правопорушень пов'язані із удосконаленням законодавчого регулювання трудових відносин та відповіді на питання, чи не вважає він, що наразі кримінологічна наука має зосереджуватись саме на подоланні чинників військово-політичного характеру.

3. Дисертаційне дослідження виглядало би більш презентабельно, якщо б автор провів паралелі між детермінантами кримінальних правопорушень у сфері охорони трудових відносин та відповідними заходами запобігання. Це надало б можливість побачити взаємозв'язок між причиною збільшення кількісних

показників досліджуваних суспільно небезпечних діянь та способом кримінологічного впливу, який є ефективним та достатнім для її усунення.

4. У дисертаційному дослідженні автор аргументує доцільність унормування кримінальних правопорушень проти трудових прав громадян та проти безпеки виробництва та викладення їх в одному розділі кримінального законодавства. Водночас наведена пропозиція потребує додаткової аргументації, зокрема в частині ознак родового об'єкта.

5. Розділ, присвячений запобіганню виглядав би більш презентабельно, якби автор розглянув теоретичні і прикладні питання програмно-цільового підходу щодо запобігання і протидії кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні. Зокрема у цьому розділі було б доцільно також передбачити моніторингові заходи, заходи планування та прогнозування. На підставі таких заходів дисертант мав би можливість запропонувати комплексну регіональну стратегію, скеровану на усунення детермінант розглядуваного виду суспільно небезпечних діянь.

Проте висловлені зауваження не є критичними, а тому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації і не знижують її високого наукового рівня, теоретичного та практичного значення.

ВИСНОВОК

Наведене вище дає підставу стверджувати, що дисертація *Ждана Миколи Дмитровича «Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні: теорія та практика»* є самостійною, завершеною науковою працею, яка містить нові теоретико-прикладні положення й науково-обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують важливу науково-прикладну кримінологічну проблему кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні, а також сформовано концептуальний підхід, скерований на удосконалення кримінального законодавства та кримінологічної практики у цій частині. Тема дисертації Ждана М.Д. є актуальною, відповідає паспорту спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані оригінальні методики досліджень і актуальні джерела інформації. Рецензентом у дисертації та наукових публікаціях здобувача академічного плагіату, самоплагіату, фальсифікації та фабрикації не виявлено.

Оформлення дисертації та автореферату в цілому відповідає встановленим Міністерства освіти і науки України вимогам. Реферат та анотації ідентичні основним положенням дисертації та відображає її основний зміст, висновки та пропозиції.

Викладене вище дає підстави для висновку про те, що дисертація та реферат *Ждана Миколи Дмитровича «Запобігання кримінальним правопорушенням у сфері охорони трудових відносин в Україні: теорія та практика»* відповідають вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а їх автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент –

**доктор юридичних наук, професор,
директор інституту права та безпеки Одеського
державного університету внутрішніх справ**

Андрій БАБЕНКО

ПОГОДЖЕНО

**Проректор Одеського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор,
полковник поліції**

Максим КОРНІЄНКО

